

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-493-1-5>

UNITS OF ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE 1990-2022 (HISTORICAL AND LEGAL ANALYSIS)

ПІДРОЗДІЛИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В 1990-2022 РОКАХ (ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ)

Suprunchuk O. O.
*officer of the regional center
(located in Odesa) of the Main Center
for Operational Documentation
and Operational-Technical Measures
of the State Border Service of Ukraine,
Postgraduate Student
National Academy of Internal Affairs
Kyiv, Ukraine*

Супрунчук О. О.
*офіцер регіонального центру (з місцем
дислокації н.п. Одеса)
Головного центру оперативного
документування та оперативно-
технічних заходів Державної
прикордонної служби України,
аспірант
Національної академії
внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Із прийняття Декларації про державний суверенітет України – Верховна Рада УРСР сформувала основні правові підвалини побудови майбутньої самостійної держави. Визначила засади державного ладу, зовнішньої та внутрішньої безпеки, міжнародних відносин. Держава, як суб'єкт не може існувати без двох основних речей: сильної, незалежної економіки та власних Збройних сил. З проголошенням Незалежності – Україна розпочала перебудову всієї системи державної влади, а також перехід від радянського типу «планової» економіки до «ринкової». Враховуючи, що насамперед Україна визначила себе, як демократичну, правову державу, яка буде дбати про повноцінний політичний, економічний, соціальний і духовний розвиток народу України, постало питання реформування правоохоронної системи з відходом від каральних методів до правозахисних. Відповідно держава має на меті побудову справедливої правоохоронної системи, яка відповідає викликам часу. Податкову міліцію, як новий орган в молодій державі, створили на базі підрозділів боротьби з кримінальним приховуванням прибутків від оподаткування Міністерства внутрішніх справ України та працівників підрозділів податкових розслідувань. Діяльність податкової міліції впродовж 1996–2021 років викликала немало питань щодо ефективності. В даний період було декілька намагань реформувати даний орган, проте всі вони зазнали невдач. Разом з тим у 2021 році Верховна Рада України створює Бюро економічної безпеки України

Законом України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28 січня 2021 року № 1150-IX, при цьому ліквідує податкову міліцію [8].

Дослідження питань діяльності підрозділів економічної безпеки України займалися такі науковці, як: Казмірук О.В., Резнік О.М., Мулявка Д.Г., Гречанюк С.К. та багато інших.

Після здобуття Незалежності – Україна отримала в спадок не працюючий державний апарат. Постали питання реформування всіх сфер життя, встановлення як міжнародних політичних зв'язків, так і економічних. Перехід від каральної системи до правоохоронної став одним з кроків розбудови демократичного суспільства. Враховуючи перехід держави до ринкової економіки необхідно було створити передбачуване та прогнозоване економічне поле, як для вітчизняного бізнесу, так і для залучення іноземних інвестицій. Досудове слідство з 1990 року, щодо економічних злочинів здійснювали підрозділи Міністерства внутрішніх справ України, Комітету державної безпеки УРСР (з 1992 року СБУ), що створювало можливості в зловживанні посадовими особами своїми повноваженнями, а також створенні штучних обмежень у вигляді незаконних арештів, конфіскацій і т.п.. Новим етапом в сфері економічної безпеки стало видання Указу Президента України від 30 жовтня 1996 року № 1013/96 «Питання державних податкових адміністрацій» [1], у складі Державної податкової адміністрації України було утворено податкову поліцію, що з лютого 1998 року стала податковою міліцією. Податкову поліцію створили на базі підрозділів боротьби з кримінальним приховуванням прибутків від оподаткування Міністерства внутрішніх справ України та працівників підрозділів податкових розслідувань, таким чином Україна отримала правоохоронний орган з чітким профільним спрямуванням діяльності. 5 лютого 1998 року Верховна Рада України внесла зміни до Закону України «Про державну податкову службу в Україні» [2] закріпивши повноваження, права, структуру та завдання податкової міліції, окрім цього були внесені зміни до Кримінально-процесуального кодексу України.

Оскільки основною функцією податкової міліції була економічна, то слід зазначити про показники її ефективності. Якщо у 1996 році за результатами її діяльності на користь державного бюджету України було стягнуто 109,6 млн грн, то у 2000 році – 3,5 млрд. грн., і це лише в рамках кримінальних справ, щодо ухиленням від сплати податків [3, с. 236]. Відповідно до звіту Державної податкової служби в Україні в 2006 році за результатом діяльності органів податкової міліції стягнуто в дохід держави 695 431 тис. грн., з них 491 540 тис. грн. в кримінальних справах про ухилення від сплати податків [4, с. 58]. У 2008 році сума стягнень в кошторис держави вже становила

1 329 499 тис. грн., з яких сума, стягнута по справах про ухилення від сплати податків складає 1 155 967 тис. грн. [5, с. 52]. Слід також зазначити про позитивну тенденцію у протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом: від 340 порушених кримінальних справ у 2006 році [4, с. 59] до 354 кримінальні справи у 2008 році [5, с. 53].

В результаті проведення уніфікації податкового законодавства, у 2010 році, правові положення про податкову міліцію були закріплені в Податковому кодексі України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI [6]. Незважаючи на ефективність роботи – стан справ в українській економіці та рівень економічної злочинності залишав немалий плацдарм для покращення роботи органів податкової міліції.

З 2014 року в Україні розпочались рушійні реформи в правоохоронній сфері. Нові часи породжують нові виклики. Гостро постало питання позбавити права Службу безпеки України та Національну поліцію займатися розслідуванням економічних злочинів. Уряд України впродовж 2014–2016 років розробив концепцію створення Служби фінансових розслідувань, про те реалізувати її на законодавчому рівні так і не вдалося. Наступні кроки в цьому напрямку почалися у 2019 році. Кабінет Міністрів України постановою № 841 від 2 вересня 2019 року «Про ліквідацію територіального органу Національної поліції» ліквідував Департамент захисту економіки Національної поліції України, разом з тим йшла активна робота над законопроектом про створення Бюро економічної безпеки України [7].

Верховна Рада України 28 січня 2021 року ухвалила Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» № 1150-IX [8], яким було ліквідовано податкову міліцію і, таким чином, БЕБ України став єдиним органом на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави, фактично Бюро розпочало роботу з 25 листопада 2021 року, першу підозру у вчиненні злочину було повідомлено 29 грудня 2021 року. Разом з тим, в даний період був реорганізований та змінені функціональні завдання Департаменту «К» СБУ, що здійснював документування економічних злочинів.

Оскільки початок діяльності БЕБ України припав на початок широкомасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну неможливо на даний час дати зважену історико-правову оцінку діяльності даного органу.

Аналізуючи вищенаведене, слід зазначити, що за всі роки Незалежності, Україна, як держава зуміла побудувати ефективну правоохоронну систему. Податкова міліція за часи своєї діяльності показала неабияку ефективність, про те, все ж не вдалося побудувати сталу економічну безпеку у взаємодії з підрозділами СБУ та МВС України.

Створення БЕБ України, як єдиного органу в сфері протидії економічним правопорушенням стало якісно новим етапом діяльності держави в забезпеченні безпеки, що відповідає сучасним викликам суспільства.

Література:

1. Указ Президента України від 30 жовтня 1996 року № 1013/96 «Питання державних податкових адміністрацій» Відомості Верховної Ради України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013/96#Text> (дата звернення: 08.09.2024).
2. Про внесення змін до Закону України «Про державну податкову службу в Україні»: Верховна Рада України; Закон від 05.02.1998 № 83/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/83/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 08.09.2024).
3. Василькевич Я. І. Основні напрямки реформування діяльності податкової міліції Державної податкової адміністрації України. *Боротьба організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2001. № 4. С. 230–238.
4. Статистичний бюлетень «Інформаційно-довідковий розділ: економічні показники діяльності Державної податкової служби в Україні». Київ, 2007.
5. Статистичний бюлетень «Інформаційно-довідковий розділ: економічні показники діяльності Державної податкової служби в Україні». Київ, 2009.
6. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 08.09.2024).
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2019 року № 841 «Про ліквідацію територіального органу Національної поліції», *Відомості Верховної Ради України* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/841-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.09.2024).
8. Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» № 1150-IX. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text> (дата звернення: 08.09.2024).